

Česká nová vlna

FAVh001 + FAVKh006

2. 12. 2020

Mgr. Šárka Gmitterková, Ph.D.

Léta 1965–1967

- „Kontrola nebo cenzura, finanční nebo politická, je ve svých důsledcích vždycky stejná. Rovnou měrou ničí charaktery, talenty. Finanční je asi o něco důslednější, protože tady se dá všechno spočítat na halíř.“ (Ivan Passer)
- Neexistuje jediný univerzální model umění, neexistuje jednolitě publikum >> je potřeba zohledňovat také potřeby diváků a ekonomický stav kinematografie
- Listopad 1965: vzniká Československý filmový a televizní svaz (FITES) >> umožňuje filmové a televizní komunitě vystupovat s jednotnými stanovisky ohledně vývoje audiovizuální tvorby; případně reagovat na kritiku; vydává *Filmové a televizní noviny* (čtrnáctideník)
- Leden 1967: HSTD se transformovala v Ústřední publikační správu (ÚPS) – nově smějí plnomocníci do posuzovaných materiálů zasahovat pouze tehdy, pokud hrozí zveřejnění státních, hospodářských a služebních tajemství + legalizace cenzury, které do té doby scházelo právní vymezení.

Změny v cenzurní komunikaci

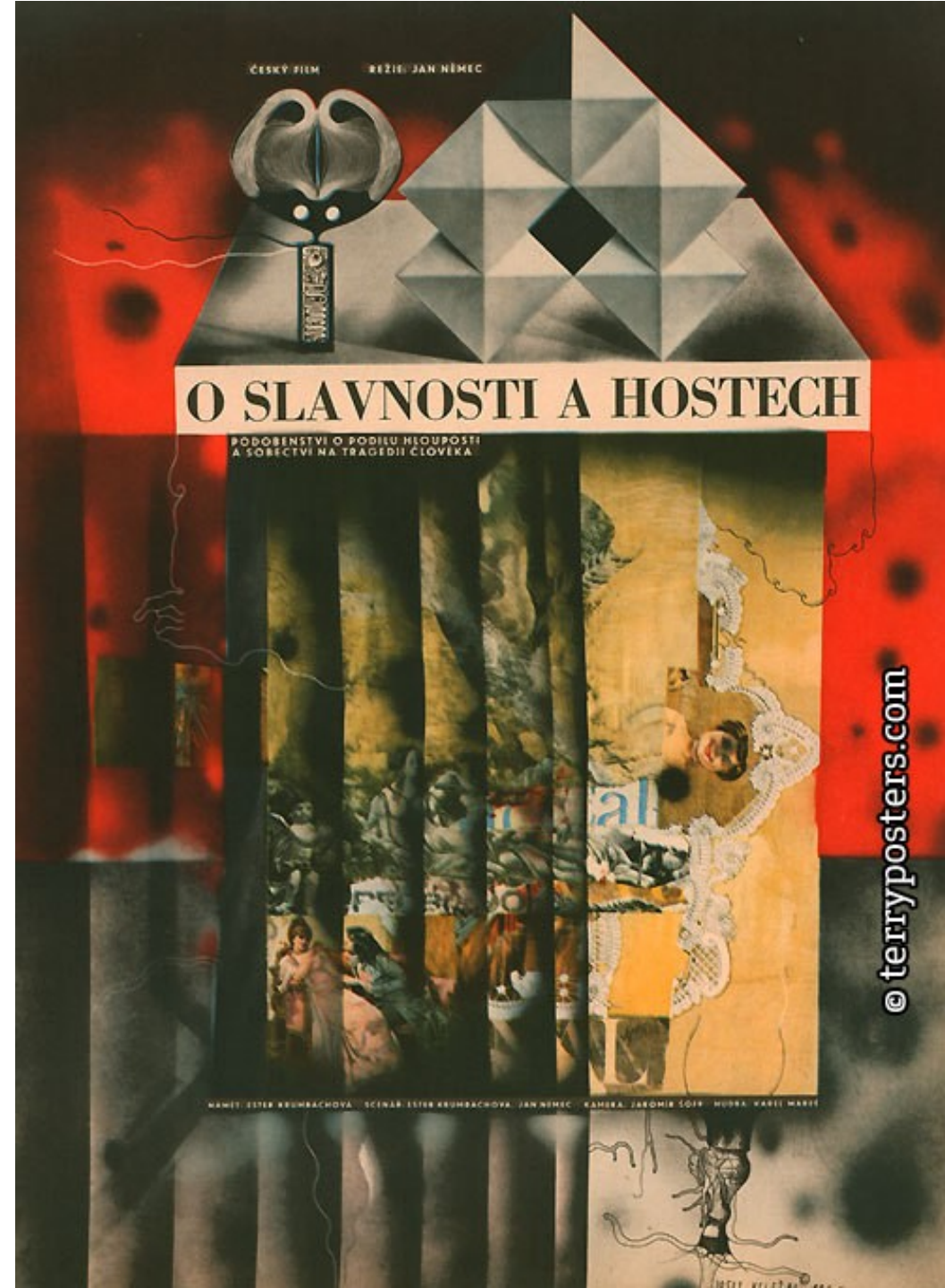
- Léta 1966–1967: na straně tvůrců i kritiky příklon k náročnějším, esteticky vyhraněným projektům, veristický impuls se už vyčerpal X dobovým požadavkům na uměleckou realističnost
- Alarmující, nezadržitelně klesající návštěvnost domácích filmů >> posílení hospodářských kritérií a požadavek nárůstu žánrových, divácky atraktivních titulů.
- Náročné projekty autorů NV nadále důležité pro export
- Většina cenzurních omezení v letech 1966 a 1967 nově přichází od samotného vedení ČSF/FSB. Zároveň se zhoršují vztahy mezi vedením kinematografie a ÚV KSČ (kritika příliš samostatných TS bez centrálního dohledu)
- Ostřejší výhrady vůči individuálním projektům (*Já, spravedlnost*, r. Zbyněk Brynych; *Stud*, 1967, r. Ladislav Helge); pozastavení přípravné fáze postihlo například *Případ pro začínajícího kata* Pavla Juráčka, *Žert* Jaromila Jireše nebo *Farářův konec* Evalda Schorma.

Důsledky symbolické i reálné

- Dva průkopnické filmy antirealistické linie NV: *Sedmikrásky* (opatrnost už ve fázi přípravy) a *O slavnosti a hostech*
- květen 1967: „Co to, prosím vás, v poslední době točíte za filmy?“ slavná interpelace poslance Jaroslava Pružince na půdě Národního shromáždění, která jako závadné vyzdvihla *Sedmikrásky*, *O slavnosti a hostech*, *Mučedníky lásky* a *Hotel pro Cizince*
 - symbol útlaku vzkvétající tvorby 60.let
- Reakce FSB: ubývá debutantů – oproti rokům 1963 (9), 1965 (8) pokles na cca 3 ročně. Mladí tvůrci jsou hodnoceni jako ideově nespolehliví a tíhnou k nesrozumitelným experimentům.

O slavnosti a hostech (1966, r. Jan Němec)

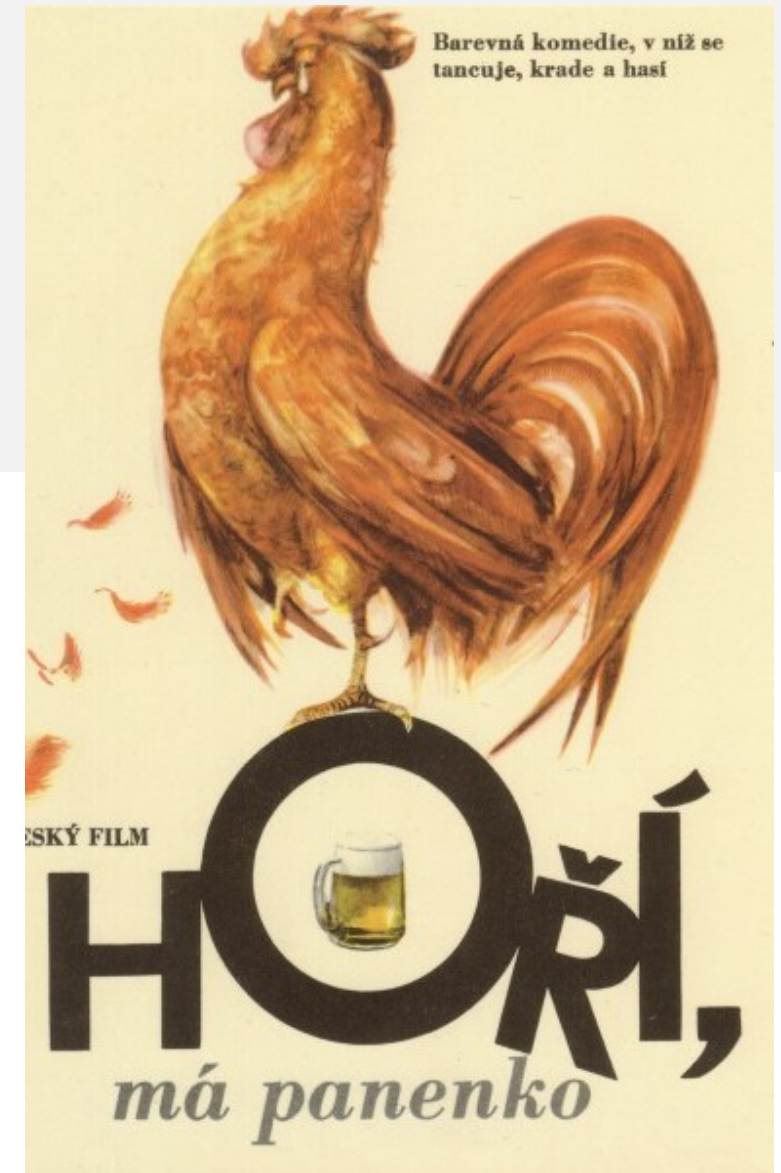
- alegorická moralita, podobně jako další problémové filmy jako *Sedmikrásky* nebo *Hoří má panenko*
- Oproti *Démantům noci* statičtější film s důsledně prokomponovanými obrazy.
- Primárně fragmenty dialogů a herecká akce (neherci)
- Problémy nastávají až po dokončení >> scénář nedává tušit, jak bude výsledné dílo vypadat
- Leden 1966: proti filmu se ostře ohrazuje prezident Antonín Novotný a nařizuje vyhazov pro Jana Němce z FSB
- všechny další kroky vedou k eliminaci veřejného povědomí o filmu, včetně zákazu prodeje do zahraničí a účasti na festivalech
- Do standardní distribuce se dostává až na jaře roku 1968 (dva roky po dokončení)

Hoří, má panenko

(1967, r. Miloš Forman)

- produkčně nejsložitější a nejnákladnější Formanův československý film
- dosavadní obraz Formana jako nejúspěšnějšího a nejméně konfliktního z NV se otřásá

Hoří, má panenko

- Přípravnými fázemi projekt hladce prošel, stejně jako posuzováním kopie (bez negativní reakce) X ostrý odpor vůči filmu ze strany Československého svazu požární ochrany (ČSPO)
- Koprodukce s firmou Sostar film – Carlo Ponti – vkládá do projektu částku 110 000 USD >> rozhodnutí stran barevného filmu, celosvětová distribuce, nakonec odstupuj od smlouvy
- Premiéra 15. 12. 1967, předtím probíhá řada neoficiálních předpremiér
- „Tento film není proti požárníkům ani pro ně. Uniforma tu nehraje roli. Jde o každého z nás, o naše vlastnosti, o vztahy mezi lidmi v naší společnosti vůbec“ – titulok dosazený v březnu 1968

Spory s ČSPO

- ČSPO doufá ve snímek popularizující požárnickou činnost, neboť paralelně řeší otázky výchovy a úbytku členstva
- V říjnu 1967 tiší ČSFO výhrady svazu tím, že jde o snímek určený zahraniční distribuci, který nebude doma promítán
- Požárníkům, resp. určitému typu lidí film nastavuje nemilosrdné zrcadlo. Trapností a přešlapů se dopouštěli i dospívající hrdinové, které omlouval věk a nadsázka >> *V Hoří, má panenko* namísto jedince alegorický kolektiv, sympatie vystřídal nemilosrdný výsměch
- Celá kauza ukazuje na širší problém společenské satiry v uměleckém filmu – mají na ni umělci právo nebo ne? >> signál o dozrívajících představách o služebné roli umění ve společnosti

Jaromil Jireš (1935–2001)

- Absolvent katedry kamery (1958) a režie (1960)
- „Měl mentalitu kameramana, svojí režií si nebyl nikdy jist“ (Jan Bernard) >> pomalý, precizní a důsledný
- Absorboval různorodé vlivy >> velmi eklektická poetika, typický Jirešův film nebo styl neexistuje

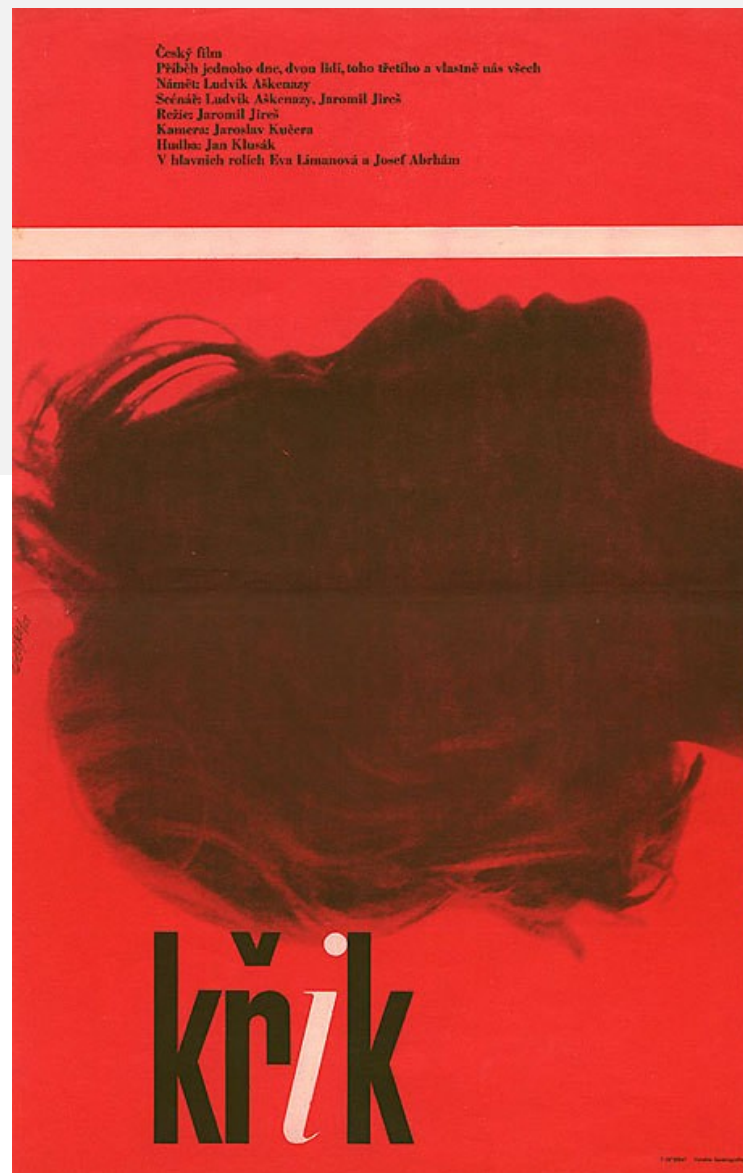

Sál ztracených kroků
(1960), studentský film

Křik (1964)

- Adaptace knihy Ludvíka Aškenazyho *Černá bedýnka*
- Příběh o mladém manželském páru, očekávajícím narození prvního dítěte >> kontrast šťastného momentu s o něco truchlivějšími celospolečenskými otázkami >> má ve světě roku 1963 (kubánská krize, berlínská zeď, jaderné zbrojení) smysl na svět přivést dítě?
- V hlavní roli Josef Abrahám a Eva Límanová (neherečka, sestra Ivana Passera)
- „Vzorový“ film z pohledu státních a stranických autorit
- Film vybrán do hlavní soutěže festivalu v Cannes, kde získal zvláštní uznání za dílo mladého režiséra
- V československých kinech ho vidělo přes půl milionu diváků.

KŘIK

Žert (1969)

- Filmová adaptace stejnojmenného románu Milana Kundery
- Od celovečerního debutu *Křik* jej dělí 5 let
- Snaha setřást status vychvalovaného tvůrce: dva nerealizované projekty „Bílé břízy na podzim“ z prostředí Pomocných technických praporů a „Azurové peřeje“ jako výpověď o postupech totalitní propagandy
- Původně ambice adaptovat povídku z Kunderova souboru *Směšné lásky*, ale nakonec se po přečtení rukopisu *Žertu* rozhodl pro příběh Ludvíka Jahna, oběti stalinistických represí
- Opět dvě vyprávěcí linie; tentokrát ne subjektivní (intimní) a/vs celospolečenská, ale jako prolínání minulosti a přítomnosti pomocí řady asociací i náhodných podnětů (vyprávění + obraz)